

Отримано: 3 січня 2020 р.

Прорецензовано: 8 січня 2020 р.

Прийнято до друку: 8 січня 2020 р.

e-mail: kazanzhy.mariya@gmail.com

DOI: 10.25264/2415-7384-2020-10-65-70

Казанжи М. Й. Фасилітація як основа та механізм ефективної адаптації іноземних студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, січень 2020. № 10. С. 65–70.

УДК 159.923+316.42+376.68

Казанжи Марія Йосипівна,*доктор психологічних наук, професор кафедри загальної та диференціальної психології
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

ФАСИЛІТАЦІЯ ЯК ОСНОВА ТА МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

За результатами теоретико-методологічного пошуку шляхів та методів ефективної адаптації іноземних студентів встановлено, що в сучасних соціальних і геополітичних умовах проблема адаптації досить актуальна, її вирішення потребує аналізу відкритих питань, що виникають у процесі входження особистості в нове соціокультурне середовище та діяльність, створення відповідного діагностичного інструментарію, використання тренінгових технологій, специфічної організації навчально-виховного процесу тощо та загалом комплексного підходу задля ефективності адаптивних впливів. Реалізація адаптивних впливів з опорою на фасилітаційний потенціал особистості та соціального середовища, створену динамічну модель фасилітації з урахуванням адаптивної грані загальної функції фасилітації дає змогу ефективно адаптувати людину як із застосуванням активних формувальних впливів, так і шляхом створення відповідних умов задля розвитку адаптивних можливостей студентів-іноземців. Тож мета статті – апробувати застосування динамічної моделі фасилітації задля ефективної адаптації студентів. Як основні методи вимірювання використано «Тест-опитувальник фасилітаційного потенціалу особистості», «Методику дослідження смислової мотивації допомоги», «Методику діагностики індивідуальних відмінностей фасилітаційності особистості за сферами прояву» (М. Й. Казанжи) та «Шкалу соціально-психологічної адаптованості» (К. Роджерс, Р. Даймонд, адаптація А. К. Осницького).

Проведена тренінгова робота містила елементи подолання «мовного бар'єру», входження в студентське середовище, засвоєння основних норм нового соціокультурного оточення та діяльності, залучення до процесу адаптації першокурсників студентів-іноземців старших курсів, формування стійкого позитивного ставлення до майбутньої професії тощо. Адаптація студентів іноземців відбувалася з опорою на створену динамічну модель фасилітації, що містила вияв інтенційності фасилітатора та фасилітованого, актуалізацію всіх складників фасилітаційного потенціалу особистості, задіяність відповідного потенціалу середовища, прояв фасилітації в певній сфері життєдіяльності або їх сукупності, вплив специфіки сфери прояву фасилітації на перебіг процесу фасилітації, відображення різних граней загальної функції фасилітації, а також вплив особистісних особливостей і специфіки ситуативних чинників.

Перевірка дієвості розробленого тренінгу передбачала вимірювання соціально-психологічної адаптованості до та після формувальних впливів, а також вимірювання фасилітаційних якостей. Статистична достовірність змін, підтверджувана обчисленням критерію Стьюдента для залежних і незалежних вибірок, засвідчила дієвість тренінгу з реалізації завдання ефективної адаптації студентів-іноземців.

Ключові слова: адаптація, сфери фасилітації, фасилітаційний потенціал, тренінг, динамічна модель фасилітації.

Mariia Kazanzhy,*Doctor of Psychological Sciences, professor of the General and Differential Psychology Department
State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky"*

FACILITATION AS THE BASIS AND MECHANISM OF EFFECTIVE ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS

According to the results of theoretical and methodological search for ways and methods of effective adaptation of foreign students, it has been established that in modern social and geopolitical conditions the problem of adaptation is quite urgent, its solution requires analysis of actual issues arising in the process of personality implementation into a new socio-cultural environment and activity, creation of appropriate diagnostic tools, use of training technologies, specific organization of the educational process, etc. and, in general, a comprehensive approach in order to ensure effectiveness of adaptive influences. Implementation of adaptive influences based on the facilitative potential of the individual and the social environment, created dynamic model of facilitation, taking into account the adaptive facet of the general function of facilitation allows to adapt a person both by using active formative influences and by creating appropriate conditions for the development of foreign students' adaptive abilities. Therefore, the aim of the article is to test the dynamic model facilitation in order to adapt students effectively. As the main methods of measurement there have been used "Test Questionnaire of Facilitative Potential of Personality", "Method of Research of Meaningful Motivation of assistance", "Diagnostic Method of Individual Differences of Personal Facilitative Ability according to Spheres of Manifestation" (M. Kazanzhy) and "Scale of Social and Psychological Adaptation" (K. Rogers, R. Diamond, adapted by A. Osnitsky).

The training work included elements of overcoming “language barriers”, implementing into the student environment, mastering the basic norms of the new sociocultural environment and activities, engaging foreign senior students in the process of adaptation of first-year students, forming a stable positive attitude towards the future profession, etc.

Adaptation of foreign students was based on the created dynamic model of facilitation and comprised identification of the facilitator and facilitatee’s intentions, actualization of all components of the facilitation potential of the individual, involvement of the appropriate potential of the environment, manifestation of facilitative ability in certain spheres of vital activity or their complex, influence of the specifics of facilitative ability manifestation on the process of facilitation, display of different facets of the facilitative ability general function, as well as the impact of personal characteristics and situational factors.

The validation of the developed training included measurements of social and psychological adaptation before and after the forming influences, as well as the facilitative qualities measurements. The statistical significance of the changes, confirmed by the calculation of the Student’s t-test for the dependent and independent samples, has proved the effectiveness of the developed training aimed at adaptation of foreign students.

Keywords: *adaptation, areas of facilitation, facilitative potential, training, dynamic model of facilitation.*

Постановка проблеми. Останнім часом широко розвиваються контакти між країнами, одночасно збільшуються потоки молоді з однієї країни в іншу. Це зумовлено низкою причин. Зокрема, у світі зростають міграційні процеси, що передбачає пересування чисельних груп людей, насамперед молоді; наявна тенденція до гуманізації в суспільних відносинах передбачає поглиблення й інтенсифікацію міжнародних, зокрема й освітніх, контактів; активно розробляють і впроваджують міждержавні програми академічної мобільності тощо. На жаль, посилюються такі процеси й через конфлікти, збройні протистояння, політичну нестабільність тощо.

У закладах вищої освіти України навчаються чисельні групи іноземних студентів. Серед безлічі проблем, що виникають у них у процесі навчання, одна з найбільш значущих – адаптація до умов українського суспільства. Значний досвід навчання іноземних студентів (з Китайської Народної Республіки, Туркменістану, Турецької Республіки та ін.), накопичений у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського, дає змогу як відстежити проблеми адаптації, так і ефективно їх вирішувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «адаптація» (від лат. *adapto* – пристосування) виник у біології для позначення процесу пристосування організму до навколишнього середовища. «Адаптація є передумовою активної діяльності в процесі успішного функціонування індивіда в тій або тій соціальній ролі. Під адаптаційною розуміють здатність людини пристосовуватися до різних вимог середовища без відчуття внутрішнього дискомфорту» (Гольденберг, 2013: 156).

Наявні на сьогодні дослідження позначають як сутність адаптації, проблеми в адаптації людини, так і шляхи їх вирішення. У цій статті розглянемо адаптацію студентів, беручи до уваги можливість використання цього матеріалу задля ефективної адаптації особистості без «прив’язки» до віку, соціального статусу, фахової належності та ін. Приміром, результати вивчення адаптації іноземних студентів у Гродненському державному медичному університеті, які передбачали проведення двохступеневого моніторингу самооцінки умов життєдіяльності першокурсників, свідчать про специфічні особливості освоєння іноземними студентами нового соціокультурного та навчального середовища. Зокрема, установлено важливість емоційно-вольового компонента (більш значущий для студентів-іноземців не з країн СНД) та міжособистісних стосунків різної конфігурації задля ефективного процесу адаптації. Загалом дослідники відзначають, що процес адаптації іноземних студентів до освітнього середовища вищого навчального закладу повинен бути цілеспрямованим, організованим і комплексним – відповідно важливо передбачати індивідуальні психологічні консультації, участь у психологічних тренінгах, навчання мові (англійській, російській), створення комфортних умов проживання/навчання та багато іншого (Гущина, 2016). Адаптація іноземних студентів складається з організаційного, документального, інформаційно-методичного, виховного та спортивного напрямків. Саме другий етап входження іноземців до студентського середовища містить виражений психологічний складник – це психологічні тренінги з адаптації студентів-іноземців, тренінги для знайомства та згуртування за допомогою різних заходів, активне їх залучення в соціокультурний простір ЗВО тощо. Соціально-психологічна підтримка іноземних студентів відбувається через студентську психологічну службу, де вони можуть отримати індивідуальну психологічну консультацію (Марзаева, 2015).

Українські дослідники теж не залишилися осторонь вирішення означеної проблеми. Зокрема, Ю. М. Гольденберг, Ю. М. Казаков і Є. Є. Петров установили важливість в ефективній адаптації формування толерантних установок в умовах освітньої установи задля забезпечення толерантного ставлення й мотивації майбутніх студентів до надання допомоги закордонним однокурсникам (Гольденберг, 2013). О. В. Добротвор, І. Ю. Щербина пропонують проходження тренінгу задля ефективної інтеграції іноземних студентів у навчальний процес університету, покращення комунікації між студентами в перші дні їхнього навчання в новому місці. Структура тренінгу базується на моделі ОФПВ (Орієнтація на фун-

даментальні міжперсональні відносини), що передбачає знайомство та пошук спільних інтересів між студентами, долання бар'єру власного «Я», вирішення спільних завдань, виявлення слабких і сильних сторін кожного, визначення їхньої ролі в групі, можливостей співпраці тощо, а також ознайомлення з рідною культурою студентів, специфікою мови та міжкультурної комунікації. У процесі тренінгової роботи зростає рівень довіри між студентами-першокурсниками та студентами-тренерами (Добротвор, 2017).

О. М. Бакало, узагальнивши вітчизняні дослідження з адаптації іноземних студентів, зауважує, що українські вчені вивчають «педагогічні та соціальні умови адаптації іноземних студентів, роль адаптації у формуванні готовності до навчання, окремі аспекти психологічної адаптації». Водночас науковці не висвітлюють усього комплексу адаптаційних проблем іноземних студентів, що потребує подальшого наукового розгляду (Бакало, 2015: 163).

У попередніх роботах ми здійснили спробу вивчити адаптацію іноземців, причому цю проблему описали побіжно в контексті дослідження фасиліативності в навчально-виховному процесі. Здобуті результати спонукали глибше проаналізувати отримані дані. У дослідженні взяли участь декілька груп студентів: студенти-іноземці, які наразі проходять процес адаптації; студенти, які не є іноземцями; студенти-іноземці, які наразі навчаються або вже закінчили ЗВО (серед досліджуваних цієї групи є ті, хто перебуває в шлюбі з громадянами України, деякі сім'ї вже мають дітей тощо).

Як основні методи обрано спостереження, бесіду та тестування. Унаслідок проведення експериментальної роботи встановлено, що для поведінки представників групи студентів-іноземців характерна відособленість, дотримання етнічних і релігійних традицій, спілкування переважно зі «своїми», рідною мовою тощо. Такий тип поведінки часто не надто продуктивний, оскільки винятково формальне спілкування з місцевими студентами призводить до поганого засвоєння української/російської мови, низької успішності в навчанні, вузького кола спілкування, замкнутості тощо. Однак вирізняються студенти-іноземці, які активно спілкуються з місцевими, що виявляється в непоганому оволодінні російською мовою і надає їм ширші можливості не тільки в спілкуванні, а й у навчальній діяльності. Додаткове вивчення цього факту за участю місцевих студентів засвідчило, що особливу роль відіграла не тільки велика кількість іноземців у навчальній групі, а й атмосфера, що в ній панувала. Установлено, що в більшості студентів усі показники фасиліативного потенціалу на високому рівні. Саме вираженістю фасиліативності учасників навчальної групи (умінням підтримувати, сприяти, стимулювати, розвиватися тощо) можна пояснити ефективну адаптацію та успішне навчання студентів-іноземців, що входять до неї. Отриманий результат досить вагомий, бо відкриває нові можливості допомоги молоді в адаптації іноземних студентів. Перебування «поряд» людини з розвиненим фасиліативним потенціалом може успішно замінити психологічний супровід, адже встановлено нечасте звертання за допомогою до психологічної служби, яка функціонує в навчальному закладі, що детерміновано специфічними соціокультурними особливостями студентів-іноземців. З'ясовано, що основним чинником фасиліативності соціального середовища є присутність у групі фасиліативних особистостей. Отримані дані можна враховувати під час комплектації навчальних груп: місцеві студенти з високим рівнем фасиліативного потенціалу можуть становити значну частину групи й так формувати фасиліативне середовище для студентів-іноземців (як потужний поштовх особистісного розвитку). Адже дуже важливо, щоб поряд перебували не просто дружелюбні, чуйні, добрі люди, а щиро зацікавлені в особистісному розвитку інших та з вираженим умінням фасиліативно впливати на них. Звичайно, не тільки фасиліативні якості оточення слугують ключовим чинником у процесі адаптації, однак їх вагома роль безсумнівна. Вплив фасиліативного середовища може бути навіть потужнішим, оскільки це не проста сума фасиліативних можливостей окремих членів групи, а складна групова фасиліативна енергія (Казанжи, 2014).

Відповідно, варто опиратися на фасиліативні якості людини. Відтак, розгляд проблеми адаптивності крізь призму фасиліативності людини вказує на доцільність аналізу функційних характеристик фасиліативності, адже саме адаптація – це грань прояву загальної функції фасиліативності, двостороння спрямованість якої дає змогу не тільки впливати на студентів задля підвищення їхньої адаптивності, а й сприяти їхньому особистісному зростанню.

Відповідно, **мета статті** – апробувати динамічну модель фасилітації як механізм ефективної адаптації студентів з опорою на фасиліативний потенціал особистості.

Матеріали і методи дослідження. У статті використано систему методів і методик, що вміщує: теоретичні (аналіз літератури, синтез, порівняння, узагальнення наявних положень і підходів з досліджуваної проблеми), емпіричні (спостереження, бесіда, тестування, анкетування) – для діагностування різних аспектів адаптивності особистості; математико-статистичні методи (кількісний і якісний аналіз отриманих даних, їх математичне опрацювання) – визначення критерію t-Ст'юдента для підтвердження статистичної достовірності зроблених висновків. Статистичне оброблення проведено за допомогою комп'ютерної програми SPSS 16.0 for Windows.

До комплексу психодіагностичних методик увійшли: «Шкала соціально-психологічної адаптованості» (К. Роджерс, Р. Даймонд, адаптація А. К. Осницького), «Тест-опитувальник фасиліативного потенціала»

лу особистості», «Методика дослідження смислової мотивації допомоги», «Методика діагностики індивідуальних відмінностей фасиліативності особистості за сферами прояву» (М. Й. Казанжи).

Виклад основного матеріалу. Оскільки соціальну адаптацію можна розглядати як процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища, як вид взаємодії людини або соціальної групи із соціальним середовищем, як результат гармонізації відносин суб'єкта та соціального середовища, то відповідно можна виокремити декілька типів адаптації іноземних студентів. Зокрема, іноземний студент, потрапляючи в нове соціокультурне середовище, може повністю прийняти звичаї, традиції, норми, цінності або ж іноземний студент може частково сприймати нове соціокультурне середовище, що виявляється в прийнятті «обов'язкових норм суспільства», але збереженні основних етнічних рис за допомогою утворення етнічних груп або ж студент може відмовлятися від прийняття норм і цінностей, характерних для оточення, що виявляється в його «відособленні» (Гольденберг, 2013: 156-157). Власне, повне відторгнення соціокультурних умов середовища не можна розглядати як адаптованість іноземного студента.

Оскільки нас цікавило вивчення адаптації в контексті проблематики фасиліативності, то й було обрано відповідні психодіагностичні методи та методики. Відзначимо лише, що за результатами попередніх розвідок адаптивна грань загальної функції фасиліативності у студентському середовищі проявляється досить яскраво.

На цьому етапі в контексті емпіричного вивчення нас цікавили декілька аспектів – адаптація та адаптивність усіх студентів (зокрема й іноземних), особливості фасиліативного потенціалу студентів, специфіка навчально-виховного процесу, основні чинники ефективної адаптації, проблеми адаптації, що виникають у процесі входження в нове соціокультурне середовище. Варто зазначити, що ця публікація не має на меті повністю викласти застосовані вправи, послідовну програму впливів та ін. Наразі зауважимо лише значущі моменти, які відрізняють апробований підхід до ефективної адаптації.

За результатами опитування, спостереження й анкетування встановлено чинники успішної адаптації та виявлено перелік основних проблем в адаптуванні студентів-іноземців. Їх узагальнення засвідчило фактичну тотожність. Ідеться про значущі аспекти, специфіка яких сприяє або протидіє ефективній адаптації – наприклад, організація навчально-виховного процесу, особистісні якості студентів-іноземців, очікування від нової країни та міста, умови навчання та проживання, специфіка психолого-педагогічного супроводу адаптації, стосунки зі студентами ЗВО тощо. Така дуальна характеристика свідчить про наявність реперних точок, опора на які призводить до зростання ефективності адаптації студентів-іноземців.

Адаптація студентів іноземців відбувалася, ґрунтуючись на створеній динамічній моделі фасиліативності, яка містить: інтенційність фасилітатора і фасилітованого, актуалізацію всіх складників фасиліативного потенціалу особистості, задіяність відповідного потенціалу середовища, прояв фасиліативності в певній сфері життєдіяльності або їх сукупності, вплив специфіки сфери прояву фасиліативності на перебіг фасилітації, відображення різних граней загальної функції фасиліативності, вплив особистісних особливостей і специфіки ситуативних чинників.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що фасилітація як механізм адаптації відбувалася через залучення комплексу особистісних механізмів, які містять як елементарні, примітивні, так і більш складні форми. Як особистісні механізми фасиліативної взаємодії задіяно: емпатійність, досвід фасиліативної взаємодії, соціальну відповідальність, розвинену особистісну фасиліативність, любов до людей тощо. Не лише теоретичне, а й експериментальне дослідження особливостей функціонування таких механізмів дасть змогу глибше зрозуміти перебіг фасилітації, до якої залучена особистість, і водночас дослідити модули ймовірного розвитку фасиліативних тенденцій у поведінці людини.

Програма з ефективної адаптації студентів-іноземців передбачала вирішення всіх виявлених проблем; з-поміж яких мовний бар'єр, перепони в комунікації, несправджування очікувань, побутові та навчально-організаційні питання посідали чільні місця. Залучення фасиліативних механізмів відбувалося також опосередковано через задіяння якостей, пов'язаних із ними. Зокрема, багато дослідників підкреслювали значущість переживання психологічного добробуту в цьому процесі. Адже адаптація іноземних студентів ефективна з використанням інноваційних моделей поведінки як способу ефективної соціальної адаптації з опорою на відчуття добробуту, задоволеності життям, що виражається в глобальній оцінці якості життя людини, й особливо важлива в нестабільних умовах зовнішнього середовища (Kornienko, 2016). Для вивчення чинників адаптації в коледжі (Dorsett, 2017) проведено регресійний аналіз, результати якого засвідчили, що позитивне ставлення до нової культури, готовність діяти самостійно, взаємодіяти з іншими, а також ризикувати – сприяє адаптації студентів. Ці результати співзвучні з підтримувальною моделлю Astin's (1993) I-E-O, яка підкреслює важливість взаємодії з довкіллям у досягненні результатів і безпосередній вплив культури на нього. Переживання академічного успіху – значущий чинником адаптації (Dorsett, 2017: 90).

Задіяність фасиліативного потенціалу середовища передбачала перебування «поряд» людини з розвиненими фасиліативними якостями (студента з групи, студентів-іноземців зі старших курсів, викладачів, куратора тощо).

Чинники, що ускладнюють процес адаптації іноземних студентів у соціокультурному середовищі, як-от, суперечливе ставлення до представників інших країн і культур, кардинальна несхожість культури, традицій і звичаїв тощо, теж задіяно в роботі, яка передбачала використання елементів арттерапії, групової дискусії, рольової гри, релаксації, а також мінілекції, мозковий штурм, ситуаційні вправи, створення ситуацій успіху в навчально-професійній діяльності тощо.

Кожна зустріч передбачала наявність вступної, основної та підсумкової частин. Основна форма роботи – групова й індивідуальні консультації (за потребою/запитом). Програма адаптації студентів-іноземців складалася всього лиш із 10 занять, які відбувалися у вільні від навчання дні (вихідні). У контрольній та експериментальній групах було по 40 осіб. Експериментальна розподілялася на підгрупи під час проведення формувального впливу.

Безпосередньо перед та після проведення формувальної роботи діагностовано особливості адаптивності та фасилітативності досліджуваних (у таблиці відзначимо, як змінилися особливості їхньої соціально-психологічної адаптивності). Значення t-критерію Стьюдента, отримані під час визначення достовірності відмінностей між однойменними показниками адаптивності в експериментальній і контрольній групах до проведення експерименту та між однойменними показниками адаптивності в контрольній (до та після проведення експериментальної роботи) в таблиці не відображено, оскільки вони відсутні.

Таблиця 1.

Значущі значення t-критерію Стьюдента, отримані під час визначення достовірності відмінностей між однойменними показниками соціально-психологічної адаптивності в апробаційних групах

		Значущі коефіцієнти t-критерію Стьюдента	
		t1	t2
Показники соціально-психологічної адаптивності	Ад	3,18**	3,32*
	Дза	-2,79**	-2,21*
	Пс	2,12*	2,42*
	Нпс	-2,94*	-3,12**
	Пі	2,85**	2,68**
	Нпі	-3,02**	-2,98**
	Емк	3,83**	3,57*
	Емдк	-2,41*	-2,69*
	Вк	2,34*	2,45*
	Зк	-2,58*	-2,55*
	Д		
	В	-3,45**	-3,12**
Еск	-3,88**	-3,72**	

Примітки. 1) позначка «*» – значуща відмінність $p \leq 0,05$; «**» – значуща відмінність $p \leq 0,01$ та $p \leq 0,001$; 2) t_1 – значення t-критерію Стьюдента, отримані під час визначення достовірності відмінностей між однойменними показниками адаптивності в контрольній та експериментальній групах (після проведення формувальної роботи); t_2 – між однойменними показниками адаптивності в експериментальній групі (до та після проведення експерименту); 3) Ад – адаптивність, Дза – дезадаптивність, Пс – прийняття себе, Нпс – неприйняття себе, Пі – прийняття інших, Нпі – неприйняття інших, Емк – емоційний комфорт, Емдк – емоційний дискомфорт, Вк – внутрішній контроль, Зк – зовнішній контроль, Д – домінування, В – веденість, Еск – ескапізм.

Відтак, цілком очевидно, що відбулися значущі зміни в специфіці показників соціально-психологічної адаптивності досліджуваних експериментальної групи, що свідчить про ефективність формувальних впливів із задіянням механізму фасилітації та опорою на відповідні якості особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами роботи встановлено потребу активного втручання задля допомоги студентам-іноземцям пристосуватися до успішного функціонування в умовах нового соціального середовища та діяльності, а також забезпечити та підтримати їхню здатність до подальшого психологічного, особистісного й соціального зростання. Пілотне дослідження використання фасилітації як основи та механізму ефективної адаптації іноземних студентів слугує підґрунтям для розроблення проекту, із-поміж завдань якого, що потребують першочергового вирішення, доцільно виокремити такі: визначення переліку проблем, що виникають у студентів-іноземців у процесі входження в нове соціокультурне середовище та діяльність; створення діагностичного інструментарію для виявлення конкретних проблем адаптації; дослідження соціально-психологічних чинників, що позитивно та негативно впливають на адаптацію студентів-іноземців; розроблення комплексної програми ефективної адаптації студентів-іноземців на кожному з її етапів, як-от: подолання «мовного бар'єру», входження

в студентське середовище, засвоєння основних норм соціокультурного оточення, формування стійкого позитивного ставлення до майбутньої професії тощо; установлення регулярних контактів з іншими університетами, місцевим самоврядуванням, засобами масової інформації задля інформаційного обміну щодо адаптації студентів-іноземців; обговорення результатів теоретико-методологічних досліджень із проблематики адаптації іноземних студентів під час конференцій, симпозіумів, круглих столів тощо; урахування в процесі адаптації фасилітативного ефекту, який здійснює освітнє середовище закладу вищої освіти з залученням у нього викладачів, куратора, студентської групи, конкретного студента тощо. Результати, передбачені внаслідок реалізації проекту, можна розподілити як на дрібні та конкретні, так і більш глобальні й відтерміновані в часі.

Література

1. Бакало О. М. Проблема адаптації іноземних студентів у психолого-педагогічній літературі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2015. Випуск 43. С. 158–163.
2. Гольденберг Ю. М., Казаков Ю. М., Петров Є. Є. Адаптація іноземних студентів до навчання у вузах як соціальна проблема. *Світ медицини та біології*. 2013. № 3. С. 156–158.
3. Гущина Л. Н., Стенько А. А., Серко В. М. Адаптация иностранных студентов к обучению и социально-культурной среде в Гродненском государственном медицинском университете. *Журнал Гродненского государственного медицинского университета*. 2016. № 1. С. 112–116.
4. Добротвор О. В., Щербина І. Ю. Адаптація іноземних студентів у навчальний процес ВНЗ України. *Вісник національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, психологія*. 2017. № 10. <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12481>
5. Казанжи М. Й. Психологія фасилітативності. Одеса: КУПІЄНКО СВ. 2014. 327 с.
6. Марзаева М. Б. Адаптация иностранных студентов (региональный опыт). *Вестник Калмыцкого института гуманитарных исследований РАН. Социологические науки*. 2015. № 4. С. 184-191.
7. Dorsett, James (2017). Exploring international student adaptation through a first-year experience course at Iowa State University. Graduate Theses and Dissertations. 186 p.
8. Kornienko Alla A, Shamrova Daria P., Kvesko Svetlana B., Kornienko Anna A., Nikitina Yulia A., Chaplinskaya Yana I. Adaptation Problems Experienced by International Students Aspect of Quality Management. III International Scientific Symposium on Lifelong Wellbeing in the World, 2016. pp. 358-361. <https://www.futureacademy.org.uk/files/images/upload/WELLSO2016F43.pdf>